

ISBN 978-617-9004-03-2

<https://doi.org/10.52058/74-2026>

UDC 001.32: 1/3] (477) (02)

C91

Vydavatel:

**Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o.
se sídlem V Lázních 688, Jesenice 252 42
IČO 03562671 Česká republika
Zveřejněno rozhodnutím akademické rady**

Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o. (Zápis č. 240/2026 ze dne 10. říjen 2026)

Monografie jsou indexovány v mezinárodním vyhledávači Google Scholar

Partnerskými akademickými mezinárodními vydavateli monografie jsou: TOJELT, Paradigm Journal a Shanlax International Journal of Education

Recenzenti:

- Karel Nedbálek** - doktor práv, profesor v oboru právo (Česká republika)
Markéta Pavlova - ředitel, Mezinárodní Ekonomický Institut (Česká republika)
Iryna Šermazanjan - kandidátka na vědu ve veřejné správě, docentka (Ukrajina)
Savvas Mavridis - profesor na Mezinárodní řecké univerzitě v oddělení marketingu a cestovního ruchu, Veřejná instituce (Greece)
Yevhen Romanenko - doktor věd ve veřejné správě, profesor, ctěný právník Ukrajiny (Ukrajina)
Humeir Huseyn Akhmedov - doktor pedagogických věd, profesor (Ázerbájdžán)
Jurij Kijkov - doktor informatiky, dr.h.c. v oblasti rozvoje vzdělávání (Česká republika)
Vladimír Bačišin - docent ekonomie (Slovensko)
Ahmet Selcuk Akdemir - doktor věd, profesor, Malatya Turgut Ozal University (Turecko)
Peter Ošváth - docent práva (Slovensko)
Oleksandr Nepomnyashy - doktor věd ve veřejné správě, kandidát ekonomických věd, profesor, řádný člen Vysoké školy stavební Ukrajiny (Ukrajina)
Dina Dashevska - geolog, geochemik Praha, Česká republika (Izrael)
R. Ahmad Zaki El Islami - docent, PhD, profesor katedry vědy a vzdělávání, fakulty pedagogiky a vzdělávání, univerzity Sultan Ageng Tirtayasa (Indonésie)
Dr. Mutmaina - přednášející, univerzita Al Asyariah Mandar Sulawesi Barat, Indonésie, mimořádný profesor, katedra vzdělávání, univerzita GlobalNxt, Malajsie (Malajsie)
Said M. Ismail - PhD, profesor, profesor katedry angličtiny, fakulta přírodních a humanitních věd, univerzita prince Sattama bin Abdulazize, Al-Charj (Saúdská Arábie)
Galandarov, Vagif Kalender - MD, PhD, profesor, profesor katedry chirurgických nemocí, ázerbájdžánská lékařská univerzita (Ázerbájdžán)
Dr. Jane Gakenya Njoroge - profesor, Kenyatta University, (Keňa)
Diana Ibarra Santacruz - profesorka, University of Nariño, (Kolumbie)
Helda Alicia Hidalgo Davila - profesor, University of Nariño, (Kolumbie)
Myujkan Mammadzada - doktor filozofie v oboru pedagogika, Vojenský výzkumný ústav Univerzity národní obrany, Baku (Ázerbájdžán)
Zeynalova Nigar Eldar Kızı - doktorka pedagogických věd, docentka, ředitelka Centra pro inkluzivní vzdělávání, Ázerbájdžánská univerzita jazyků (Ázerbájdžán)
Nani Gvarišvili - doktorka biologických věd, docentka, Státní univerzita Šoty Rustaveliho v Batumi, Batumi (Gruzie)

Tým autorů

C91 Moderní aspekty vědy: LXXIV. Díl mezinárodní kolektivní monografie / Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o.. Česká republika: Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o., 2026. str. 421

Svazek LXXIV mezinárodní kolektivní monografie obsahuje publikace o: utváření a rozvoji teorie a historie veřejné správy; formování regionální správy a místní samosprávy; provádění ústavního a mezinárodního práva; finance, bankovníctví a pojišťovnictví; duševní rozvoj osobnosti; rysy lexikálních výrazových prostředků imperativní sémantiky atd.

Materiály jsou předkládány v autorském vydání. Autoři odpovídají za obsah a pravopis materiálů.

§7.2 ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЛЮДСЬКИМ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА (Піскун А.В., Одеський національний економічний університет) 249

§7.3 КОНЦЕПТУАЛЬНО-ПРИКЛАДНА МОДЕЛЬ АДАПТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ (Хоміцький Ю.М., Західно-український національний університет) 265

ODDÍL 8. TECHNICKÉ VĚDY

§8.1 ARCHITECTURAL FORM-MAKING FOR STUDENTS AS A PREREQUISITE FOR CREATING INDIVIDUAL ARCHITECTURAL IMAGES (Babyak V.I., Lviv Polytechnic National University) 281

§8.2 FEATURES OF DESIGNING CHILDREN'S AND YOUTH SPORTS SCHOOLS (Babyak V.I., Lviv Polytechnic National University) 292

ODDÍL 9. PEDAGOGIKA, VZDĚLÁVÁNÍ, FILOZOFIE A FILOLOGIE

§9.1 THE DEVELOPMENT OF SENSORY EXPERIENCE IN CHILDREN WITH INTELLECTUAL DISABILITIES (Lukanyova L.O., Lesia Ukrainka Volin National University) 303

§9.2 КОНЦЕПЦІЯ НЕПЕРЕРВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ДО БІОЛОГІЧНОГО МОНІТОРИНГУ: МЕТА, ПРИНЦИПИ, ЗАКОНОМІРНОСТІ (Зінченко М. Волинський національний університет імені Лесі Українки) 313

§9.3 ПСАЛТИР У КОНТЕКСТІ ХОРОВОЇ МУЗИКИ (Кифенко А.М., Фаховий коледж «Універсум» Київського столичного університету імені Бориса Грінченка, Голян Х.В., Фаховий коледж «Універсум» Київського столичного університету імені Бориса Грінченка) 324

§9.4 СВІТОГЛЯДНА РОЛЬ СИСТЕМИ ВИХОВНОЇ РОБОТИ НАУКОВОГО ЛІЦЕЮ У ФОРМУВАННІ КУЛЬТУРНО-КРЕАТИВНОЇ ОСОБИСТОСТІ ВИПУСКНИКА ПРОФІЛЬНОЇ ШКОЛИ (Колесник М.О., Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка, Жиденко А.О., Національний університет 334

§9.3 ПСАЛТИР У КОНТЕКСТІ ХОРОВОЇ МУЗИКИ (Кифенко А.М., Фаховий коледж «Універсум» Київського столичного університету імені Бориса Грінченка, Голян Х.В., Фаховий коледж «Універсум» Київського столичного університету імені Бориса Грінченка)

Вступ. Культура сьогодення, зокрема, хорова потребує докорінного переформатування, оскільки дедалі більше перетворюється на інструмент споживання, а не плекання високих смислів. Духовна хорова музика є тим здоровим інструментом який регулює гуманістично-ціннісний аспект особистості, виступає головним чинником формування духовних потреб суспільства, естетичного, морального і громадянського виховання всіх соціальних верств населення. Вербальним Логосом духовної хорової музики є тексти Святого Письма, зокрема Псалтиря. Ця натхненна Святим Духом книга хвалінь дала поштовх для розвитку літургійної та паралітургійної творчості, а також світського мистецтва та літератури.

Останніми роками книга Псалтир у полі зору дослідження низки українських та зарубіжних науковців: Є.Є.Васильєвої Р.Г. Гасанова, Т.В. Гусарчук, О.Л. Зосім, О.В. Макаренка, О.М. Перепелюк, Т.Ю. Погодіної, Л. Н. Сидорович та ін.

Виклад основного матеріалу дослідження. Унікальною книгою мистецтва співу та гри на музичних інструментах є Псалтир. Псалтир – найважливіша книга Старого Заповіту. Свою назву отримала від грецького *ψαλτήριον* – брязкати на струнах, грати. Оригінальний текст Псалтиря звучав давньоєврейською мовою з вкрапленнями арамейської і не мав назви, хоча в назви багатьох окремих псалмів входило слово «мізмор», що означає вірш, який співається під акомпанемент струнного інструменту, який був схожий на арфу і грецькою називався «псалтиріон». Збірник псалмів був створений у

традиціях давньоєврейської гімнографії для храмового культу в Єрусалимі після вавилонського полону в XV-V ст. до н.е.

Цар Давид першим почав супроводжувати спів складених ним молитов грою на музичному інструменті. В іудеїв книга псалмів називається «Тегіллім», що означає «хвалення».

Тексти до Псалтиря склалися протягом восьми століть – від Мойсея (1500 до н.е.) до Єздри-Неемії (400 років до н.е.), хоча в загальному уявленні вся книга псалмів належить перу царя Давида. Цар Давид започаткував цю книгу, склавши більшу частину псалмів (близько 80-ти). Всього ж у Псалтирі 150 псалмів. Крім псалмів Давида, у Псалтир увійшов один псалом Мойсея (89), три псалми царя Соломона (71, 126, 131), дванадцять псалмів Асафа – Прозорливця та його нащадків – асафітів, один псалом Емана (88) синів Кореевих. Інші псалми належать невідомим авторам. Усі псалми складені за правилами єврейської поезії і часто досягають дивовижної краси та сили. На початку псалмів періодично зустрічаються написи, що вказують на їх зміст, наприклад, «молитва» (прохальний псалом), «хвала» (хвалебний псалом), «навчання» (повчальний псалом). Інші написи свідчать про спосіб виконання: наприклад, «псалом», тобто, з акомпанементом на музичному інструменті – псалтирі; «пісня» - вокальне виконання голосом; «на струнних знаряддях», «на восьмиструнному» – на цитрі тощо.

Всі псалми співалися в унісон хором, при чому як спів, так і музика відрізнялися громоглассям, «грали перед Богом з усієї сили», щоб «голосно провіщати голос радості» (1Пар. 13:8, 15:16).

Палітра музичних інструментів була досить різноманітною: гусли, тимпани, псалтирі, кімвали, труби. Сучасні музикознавці розділ. групи: 1) струнні, 2) духові, в) ударні.

Зміст псалмів (41, 42, 106 та ін.) свідчать, про те, що в євреїв був і антифонний спів, коли один хор починав, а інший продовжував розпочатий псалом або повторював за ним якусь фразу, приспів. У старозавітному співі брав участь і народ.

Використання Псалтиря як Священної книги було покладено ще Ісусом Христом, коли Він, після таємної вечері, «заспівавши» пішов на гору Єлеонську (Мт. 26:30). Пасху ж Христос звершував за звичаєм юдейським, за яким вимагалось виконання малого галлела (хвалебних псалмів 112-117). Ісус Христос дав приклад апостолам, які засновуючи церкви і влаштовуючи там богослужіння, заповідали використовувати Псалтир як найкращий засіб у молитовному християнському житті (Еф. 5:18–19; Кл. 3:16; 1 Кор. 14:15, 26).

За О.Макаренка, етимологію поняття «псалом» базується на різних традиціях. У єврейській традиції поезії, які зараз називають псалмами, називали узагальнюючим поняттям «хваління» – тхіла. Це були пісенні тексти для використання у богослужінні та в різних ситуаціях життя. У грецькому контексті «псалом» («ψαλμός») був пов'язаний з музичним виконанням та виконавським мистецтвом. У християнській традиції псалми стали важливою частиною богослужіння. У християнській традиції «псалом» також став вказівником на певний родинно-загальний віршований текст, подібний єврейському визначенню, але з додатковою асоціацією з богослужінням Церкви. З часом поняття «псалом» розширилося і може також застосовуватися до будь-якого віршованого викладу, особливо якщо він має релігійне або духовно-виразне значення, незалежно від його музичності [1].

Протопресвітер О. Мень у «Бібліологічному словнику» виокремлює такі групи псалмів: молитовні (тужливі, прохальні); гімни прославляння; гімни подяки; вчительські (гімни-проповіді); месіанські [2]. У той самий час протягом багатьох століть Псалтир використовувалася для навчання грамоті.

Псалтирні рядки включені у велику кількість богослужбових текстів, які читаються та співаються щоденно. За словами блаженного Августина: «Спів псалмів душі прикрашає, ангелів на допомогу закликає, демонів проганяє. Додає віру, надію, любов; як сонце просвічує, як вода очищає, як вогонь обпалює, гнів проганяє, всяку лють втихає — це невинна хвала Богу» [3].

Наводимо декілька фраз псалмів українською:

- Псалом 9. «Возвеселюся і возрадуюся за Тебе, співатиму імені Твоєму, Всевишній... Співайте Господеві, що живе в Сіоні, проповідуйте між народами Його діла». Написаний з приводу перемоги, здобутої царем Давидом над сирійцями. Перша частина псалма — вдячно-хвалебна, у якій цар обіцяє славити Бога;

- Псалом 12. «Я ж на милість Твою уповаю, серце моє радітиме спасінням Твоїм. Славитиму Господа, що добро вчинив мені, і співатиму імені Господа Всевишнього». Спасіння від Бога, як давно бажане Давидом, наповнює його тріумфом і восхваленням Бога в подячних гімнах;

- Псалом 32. «Хваліть Господа гуслами, співайте Йому на десятиструнній арфі, заспівайте Йому нову пісню, гарно заграйте Йому...». Цей псалом у єврейській Біблії не має напису. Йдеться про те, що праведні повинні славословити Господа і співати Йому з інструментами, бо Він непогрішимий у своїх постановах;

- Псалом 34. «Господи! Виступи на мій захист від ворогів, які замишляють проти мене зло... Нехай буде благоприємною Йому пісня моя, і я звеселюся в Господі». Написаний Давидом під час гонінь від Саул. 328 / 422

- Псалом 60. «Я буду співати імені Твоєму вівіки і сповнятиму обітниці мої кожного дня». У даному псалмі цар Давид обіцяє славити Бога безперестанно, щоб виконати свої обітниці;

- Псалом 65. «Викликніть Господу, вся земле! Співайте ж імені Його, віддайте славу й хвалу Йому. Промовляйте Богові: «Як величні діла Твої, перед množством сили Твоєї скоряться Тобі вороги Твої. Вся земля нехай поклониться Тобі й співає Тобі. Нехай співає імені Твоєму, Всевишній!». Даний псалом написаний від імені полонених юдеїв, які переселялися із Вавилону до Ієрусалиму. За блаж. Феодоритом, як юдеї звільнились від Вавилонського полону, так і всі люди вочоловіченням Бога Спасителя визволились від гіркої муки гріхах [4];

- Псалом 70. «Радіють уста мої, коли співаю Тобі, і душа моя, яку Ти визволив». Йдеться про те, що людина сама по собі ніколи не може гідним чином віддячити Богу за Його незрівнянне благодіяння. Людина повинна просити і того, щоб Господь наповнив уста її ангельським хваленням Бога;

- Псалом 67. «Віддайте славу Богу; на Ізраїлі велич Його і могутність Його на хмарах співайте! Бо Бог — Цар усієї землі, співайте розумно». Цар Давид закликає всіх євреїв оспівувати Бога, великого Переможця і їхнього Захисника. Показує, що й інші народи разом зі своїми царями увірують у Христа;

- Псалом 68. «І я піснею буду хвалити ім'я Боже, співом вдячним Його величати». За написом псалом належить Давиду; пророк радить виконувати його на музичному інструменті «лілії», який був подібний до цієї квітки. Псалом написаний під час гонінь від Саула [5];

- Псалом 97. «Заспівайте Господу пісню нову, бо дивне сотворив Господь. Десниця Його і сила Його дали Йому перемогу». Представляє урочистий, хвалебний гімн Богу за Його милість;

- Псалом 134. «Хваліть Господа, бо добрий Господь: сп. 329 / 422 ні Його, як добро...». Що особливо приємне для слухачів, на те цар Давид часто вказує. Спів псалмів разом завжди приносить користь, бо хто співає псалом, той полегшує свої помисли, окрилює розум (Златоуст);

- Псалом 143. «Боже, пісню заспіваю Тобі, в псалтирі десятиструнним співаю тобі...». Пророк Давид Новою піснею позначив новий (євангельський заповіт);

- Псалом 149. «Заспівайте для Господа пісню нову, Йому слава на зборах святих! Хай Ізраїль радіє Творцеві своїм, хай Царем своїм тішаться діти Сіону! Нехай славлять Ім'я Його танцем, нехай вигравають для Нього на бубні та гуслах, бо знаходить Господь уподобу в народі Своїм, прикрашає покірних спасінням!». У даному псалмі, в якому немає напису авторства, йдеться про прохання оспівувати Господа ізраїльському народу піснями з тимпанам та гулами: А. Лопухин, трактуючи Святе Письмо, припускає, що даний псалом належить невідомому юдейському поету після повернення єврейського народу з Вавилонського полону [4].

Підбір певних псалмів до конкретної ситуації є традиційним для богослужбової культури Православної Церкви. Залежно від часу дня, свята або пам'яті священної події річного календарного циклу богослужіння містить певні псаломні поєднання. Досвід використання цієї давньої священної книги з метою духовного осмислення як календарної події, так і життєвої ситуації в цілому потребує іноді вибірки навіть не монолітних псалмів, а відповідних їм рядків [6].

Псалми є одним з основних напрямків творчості композиторів минулого та сучасності. Перші багатоголосні псалми прозвучали в кінці XV ст. на теренах Італії, Іспанії, Німеччини та Франції. У XVI ст. з'являються поліфонічні хорові твори, більшість з яких були написані Псалтиря.

Основоположниками поліфонічної музики були Жоскен Дебре, Орландо Лассо, Вільям Берд та Джованні Палестрина. Перший мотет на 136-й псалом «На ріках Вавилону» належить Дж. Палестрині — «Super flumina Babylonis».

О. Лассо, ставши взірцем поліфонічної музики епохи Відродження, створив відомий цикл із семи духовних творів для чотирьох голосів «*Psalmi Davidis poenitentiales*». У доробку всіх європейських композиторів з часів Середньовіччя і до сьогодні знаходимо музику на тексти псалмів: «*Deus, Deus meus, quare me dereliquisti*» (пс. 21), «*Lavabo inter innocentes*» (пс. 25), «*Judica me, Deus*» (пс. 42), «*Miserere*» (пс. 50), «*Cantate Domino*» (пс. 95), «*Graduale*» (пс. 111), «*De profundis*» (пс. 129). Венеціанського композитора Бенедетто Марчелло називають «Микеланджело в музиці». Останньою і найважливішою його працею, за словами композитора, був цикл «*Estro poetico-armonico*» — збірник композицій на тексти перших п'ятдесяти псалмів Давида. До творчої спадщини Й. С. Моцарта у строгому поліфонічному стилі ввійшли: «*Vesperae solennes de confessore*» — великий твір для солістів, хору та оркестру, що містить п'ять псалмів (110, 111, 112, 113, 117); «*Vesperae de Dominica*» — цикл служб на тексти псалмів (109, 110, 111, 112, 116); «*Domine, refugium factus es nobis*» на текст першого вірша 89-го псалма. Г. Гендель є автором «*Chandos Anthems*» — циклу з 11 духовних гімнів. Збірка включає масштабні хорові номери на тексти псалмів «*O sing unto the Lord of New Song*» (пс. 96) і «*As pants the hart*» (пс. 42). Четвертий псалом «*Dixit Dominus*» є вершиною творчості композитора, який завжди в репертуарі професійних хорових колективів. Одна із «Пісень Сходження» — псалом 129-й «*De Profundis*» — належить перу цілої когорти композиторів усіх країн і епох: Г. Перселла, Й. С. Баха, К. Глюка, Ф. М. 331 / 422, Ф. Ліста, А. Онеггера, П. Янчака, А. Шенберга, А. Пярта. Естонський сучасний композитор А. Пярт, автор авторського стилю тинтінабулі, тексти Святого Письма поклав в основу своєї творчості. Найвідомішими є «Два слов'янських псалма» (написані церковнослов'янською мовою для п'ятиголосного хору *a cappella*), «*An den Wassern zu Babel*» (пс. 136 для хору та

оркестру), «De Profundis», «Miserere», «Peace Be Upon You, Jerusalem». Щодо композиторської спадщини українських композиторів, варто акцентувати увагу на представниках «Золотої доби» М. Березовського, Д. Бортнянського, А. Веделя, П. Турчанінова. У музичному доробку Д. Бортнянського — 35 чотириголосних і 10 восьмиголосних (двохорних) концертів, в основу яких покладені тексти з Псалтиря. Найвідомішими концертами Д. Бортнянського є псалми: «На Тя, Господи, уповав» (пс. 30), «Возведох очі мої» (пс. 120), «Скажи ми, Господи, кончину мою» (пс. 38), «Да воскресне Бог» (пс. 67), «Гласом моїм ко Господу воззвах» (пс. 142), «Воскликніте Господеві вся земля» (пс. 100), «Милості Твоя Господи во вік аоспою» (пс. 88) та ін.

Чимало сучасних українських композиторів звертаються до псалмів Давида покладаючи їх тексти в основу духовних композицій: І.Алексійчук, Г.Гавридець, Л.Дичко, В.Польова, Б.Працюк, М.Скорик, В.Степурко, В.Сильвестров, М.Шух.

На початку 2000-х років на тексти Псалтиря українською композиторкою Г. Гаврилець було написано п'ять самостійних творів: № 24 «До тебе підношу, мій Господи, душу свою» для чоловічого хору (2000), № 40 «Блаженний, хто дбає про вбогого» для жіночого хору (2000), № 21 «Боже мій, нащо мене ти покинув» (2000), № 61 «Тільки в Богові спокій душі моєї» (2004), № 67 концерт «Нехай воскресне Бог» для мішаного хору (2004). Різноманітними ознаками вирізняється, відповідно, й музична мова псалмів, що апелює як до питомо національних традицій церковного та народного співу, так і до сучасної стилістики [7].

332 / 422

Музика на псалми Давида є одним з головних компонентів художньої культури. Учителі Церкви, християнські письменники акцентують на позитивності впливу духовного співу на людину. Біблійний сюжет тексту сакральних хорових творів несе у собі виховний потенціал (етос), комплекс

духовно-моральних ідей. Подібно до того, як літери, слова, фрази вибудовують єдину структуру тексту, – керівник хору, учасники хорового колективу повинні вчитися підійматися від того чи іншого піснеспіву до загального драматичного задуму, змістового контексту. Сакральна хорова музика дає унікальну можливість реалізувати своє життя не як егоїстичне, індивідуальне вживане, а як подяку та любов. Базуючись на ідеї внутрішнього руху, воно веде вірних через розкриття свого серця до спілкування з Богом, життя у Божій присутності, актуалізації таємниці спасіння во Христі. Завдяки молитовному, богослужебному співу відбувається духовне преображення людини, яке полягає в особистому ставленні до універсуму, ненаочних явищ, до нескінченних величин, до абстрактних здогадок, побудов свідомості і надсвідомості.

Висновки. Отже, проведений ретроспективний аналіз вибраних псалмів Псалтиря у контексті хорової музики, свідчить, що у більшості псалмів Псалтиря тема співу є ключовою. Псалтир – це книга у якій закладений глибокий сакральний, моральний, художній, філософський смисл й відображені всі глибинні прояви людської душі в поєднанні з дивовижним гармонійним синтезом. Людина завжди знайде цитату з Псалтиря яка в точності відповідатиме її теперішньому душевному стану: велика радість, самотність, горе, страх перед смертю, втеча від ворогів, сімейна радість, одухотворення, розкаяння, молитва, втіха тощо. Псалтир є однією з книг Старого Заповіту яка використовується щоденно у чинопослідуванні служб Православної Церкви, є частиною молитовного подвигу християн, як неодмінний атрибут духовного, гармонійного збагачення, оформленого у високу поетичну форму.

Література:

1. Макаренко О. В. Псалтир у європейській музиці XVI–XVIII століть : дис. ... д-ра філос. : 025 «Музичне мистецтво» / Львівська національна музична академія імені М. В. Лисенка. Львів, 2023. 286 с.

2. Мень А. Библиологический словарь : в 3 т. Москва : Фонд имени Александра Меня, 2002. Т. 2. 560 с.

3. Кифенко А. М., Сопова Д. О. Основні принципи роботи над творами церковної музики на заняттях студентського хорового колективу. *Освітнологічний дискурс*. 2024. № 4 (47).

4. Толковая Библия, или Комментарий на все книги Св. Писания Ветхого и Нового Завета / под ред. А. П. Лопухина. Санкт-Петербург : Изд. П. П. Сойкина, 1904–1913. 11 т.

5. Погодина Т. Ю. Псалтырь: неисповедимые пути перевода. *Филологический аспект: международный научно-практический журнал. Серия: История, культура и искусство*. 2022. № 3 (8). URL: <https://scipress.ru/fai/articles/psaltry-neispovedimye-puti-perevoda.html> (дата звернення: 23.07.2026).

6. Воскобойнікова Ю. В. Специфіка формоутворення в хоровому циклі «Псалми Давидові» Р. Толмачова. *Культура України*. 2023. Вип. 81. С. 24–33.

7. Гасанов Р. Псалми Ганни Гаврилець як квінтесенція духовно-філософських пошуків українських композиторів кінця XX – початку XXI століття. *Ювілейна палітра 2022 : до пам'ятних дат видатних українських музичних діячів і композиторів : збірник статей за матеріалами VI Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю (21–22 груд. 2022 р.)*. Суми : ФОП Цьома С. П., 2023. С. 138.